

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Stephani Thevpoli Bened. F. Patric. Veneti,
Academicarum Contemplationum Lib. X**

Piccolomini, Francesco

[Basel], 1590

VD16 ZV 12463

Liber I. De Deo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12918

STEPHANI THEVPOLI
BENED. F. PATR.

VENETI,

ACADEMICARVM CONTEMPLA-
tionum Liber I.

DE DEO.

CAP. I. *Quod est operis Proœmium.*

DVO humanæ sapientiæ lumina,
iam diu adeò refulserunt, Plato
& Arist. vt cætera ferè omnia de-
lituerint; ea verò indies maiora,
splendidioraque reddita sint: &
propterea sperandum est, eadem in posterum
quoque diu fore illustria conseruâda. Ac sanè
nemo vnquam extitit, nisi quis fortasse mentis
acie penitus destitutus, qui in ea conuersus,
non summopere illa commendauerit, ac ad-
miratus sit. Neque verò iniuria. Nam Plato, &
Arist. præter id, quòd eximio valuerunt inge-
nio, etiam accurato labore, & auxilio summo-
rum Principum, cæterorum sapientum in-
uenta in vsum proprium cõuerterunt; eaque
vel auxerunt, vel illustrarunt, vel ordinarunt:

adeò, vt qui eos sectatur, non duos solos homines sibi duces statuatur: sed vniuersam Barbarorum, & Græcorum priscam sapientiam, ac vna illustrium omnium ingeniorum, quotquot post eos floruerunt, consensum, & approbationem. Inter eos verò, qui per Regiam hanc sapientiæ viam progressi sunt, hæc apparuit conspicua diuersitas; quòd nonnulli studio vel Platonis, vel Arist. vehemèter delectati, alterum penitus neglexerunt; alij vtrunque admirati, induci non potuerunt, vt crederent eos re vera esse discordes; & præsertim, quia ex veteri Platonis Academia, tanquam ex fonte, Peripatetica sapientia defluxit; cum Plato Aristotelem, plurimos annos instruxerit, ac erudierit; propterea de eorum concilio summo perè fuerunt solliciti. Hos ego nunquam omni ex parte potui commendare: non primos; quoniam qui alterum eorum despicit, sponte se vno orbare oculo videtur, ex quo in alterum plurimum virtutis manat. Præclari enim spiritus, ex Academia in Lyceum, & ex Lyceo in Academiam diffunduntur: adeò vt qui ad vnum eorum sibi viam præcludit, nec alterius munere valeat cumulata perfungi. longè etiam minùs eos commendandos duxi, qui pro Concilio laborarunt. Hi nanque, dum sententias varias ex distinctis initiis ortas in vnam redigere tentant; modò vnam, modò alteram, & frequenter vtrunque, nõ sine perniciofa confusione peruertere coguntur: quod

Sim-

Simplicio, & aliis frequenter contigisse, facile est animaduertere. Propterea longè satius esse duxi in vtriusque disciplina accuratè versari: ita tamen, vt primò ab Arist. methodum, ordinem, scientiarumq; gradus addiscamus; mox ita parati, ad Platonis vberimos fontes accedamus; ex eisque tantum hauriamus aquæ, vt Peripatetica disciplina ex se angustior, reddatur latior; ac inde quosdam, quasi salutes recipiens spiritus, per eos reddatur viuacior, fulgeat magis, ac fœlici⁹ ad superna deducatur. dum verò in eorum controuersias incidimus, accuratè vtriusque vias, initia, & fundamenta perpendèda duxi; mox iudiciū esse tradendū, an lis sit solūm in verbis, vt nonnunqua contingit; vel potiùs sit in sententia, vt re vera est. dum de rebus potioribus apud eos est disputatio: veluti de dependentia Mundi à Deo, de Ideis, de cognitione Dei, de modo acquirendæ scientiam, & similibus: in qua quidem controuersia dum versamur, cogimur deinde, vel vni, vel alteri parti magis adhærere: & cum vtrunque veneremur, ei adhærendum maximè est, cum quo ratio magis videbitur consentire. Sic seruandæ sunt viæ distinctæ, nō autem implicandæ, & confundendæ: sic debet consurgere opus de placitis vtriusque, non autem de inuito consensu: cum frequenter cōspicua sit dissensio: sic demum in conuenientem vsum conuertemus inuenta vtriusque, & animum nostrum cumulatè exornabimus. Non

me latet apprimè esse arduum, in eorum dis-
 fensione partem potiorem eligere: dum enim
 inter se duo illa præclara ingenia pugnât, ma-
 nifestè indicant, in re adeò obscura versari, vt
 nobis non liceat conspicuè veritatem inspice-
 re. attamen exercendum est ingenium, & pro
 facultate nitendum, vt per accuratam senten-
 tiarum discussionem splendor aliquis verita-
 tis refulgeat. Nec nos fugere debet, humanam
 rationè in rebus arduis facilè labi, & frequen-
 ter in deteriore partem declinare. Propter
 ea dum nitidam veritatem intueri cupimus;
 post lites Philosophorum, animi vniuersam
 aciem in Solem veritatis nobis munere fidei
 Diuina reuelatione patefactum, conuertere
 debemus: & in eo felicissimè conuiescere.
 Quoniam itaque dum versamur in attinenti-
 bus ad humanam sapientiam, maximi facere
 debemus cum Platonem, tum Aristotelem; &
 quoniam varij attinentia ad Arist. latissimè, &
 eruditissimè explicarunt; consilium meum
 est de Platonis doctrina verba facere, eam pro
 viribus in ordinem redigere, & illustrare, ac
 simul cum doctrina Peripatetica eadem com-
 parare; vt inde appareat mirus cōsensus par-
 tium eius inter se; sententiarum frequentia,
 & splendor, quàm iniuria frequenter à Peris-
 pateticis culpetur, quàm pios nos reddat erga
 Deum, & demum quàm maximè cum nostris
 Theologis in multis conueniat. Magni profe-
 ctò sunt mei ausus, & lógè meis viribus impa-
 res:

res: iuueni tamen, qui non ambitionis spiritu elatus, non inani ostentatione ductus; sed desiderio addiscendi excitatus, magna aggreditur, plurima sunt condonanda. Ita nanque ingenium exercebo; à sapientioribus corrigi potero; & sublimioribus ingeniis occasionem præbebo, rem minùs maturè tentatam, & adumbratam potiùs, quàm explicatam, absol- uendi, ac perficiendi.

De modo cognoscendi DEVM.

CAP. II.

Etus Academia: vt olim sublimium ingeniorum frequètia, miraque eorum ad ingenuas disciplinas conspiratione accuratè excolta, præclaros edidit fructus; ita nunc, vel ob illustrium ingeniorum inopiam, vel potiùs, ob eorundem prauam affuetudinem, lucrique cupiditatem, neglecta, inculta, sterilisque conspicitur; ad eò, vt non ampliùs Augustinos, Dionysios, Aristoteles, Zenocrates, Plotinos, Iamblicos, Ammonios, similesque sapientiæ splendoros emittat. Verùm quia nos non multos, sed paucos, eosque sapientes sectari tenemur; propterea vniuersam Academiam, quasi stadium decursurus, illustrioresque eius sententias è tenebris in lucem, & ex otio in puluerem pro facultate reuocaturus; Platonein principem imitabor, qui in operis cuiusque initio Deum præcipit inuocandum. Et quoniam præcipua

omnium inuocationum est animi dispositio;
ad munerum Dei receptionem; disponimur
autem cognoscendo; iurè ab eius inquisitione
ordiendum est; inquirètes enim, inueniemus;
inuenientes, diligemus; & diligentes, perficie-
mur; ac demum ex Dei cognitione optimè iu-
dicabimus, ex quo principio cuncta profici-
scantur; quo nexu cum eo ligentur; qua ratio-
ne singula suam sortem, suamq; conditionem
indè recipiant. Deus, vt omnium notissimus,
ita omnium ignotissimus censerì debet; notis-
simus ex sui natura, ignotissimus nobis; notis-
simus, quòd sit; ignotissimus, quid sit. Propter
ea, vt ab homine exactè cognosci, ita nomine
exactè exprimi, definitioneque explicari mi-
nimè potest: nomen enim, & ratio, respondèt
essentiæ rei; quæ cum maximè lateat, vt ea
quoque sint nobis obscura, necesse est. Hinc
Plato in Timæo asseruit, Opificem, & Patrem
mundi inuenire, per arduum esse; inuentum
autem explicari vulgò non posse: quæ senten-
tia cum de prima mente, tū præsertim de Deo
vera est. Et ex Parmenide colligitur, nos de
Deo, neque nomen, neque definitionem, neque
scientiam, neque sensum, neque opinionem
assequi valere. Hæc maximè consentiunt cum
sacris literis; nã in eis legitur; Nemo vnquam
vidit Deum. Et Paulus ad Timoth. Lucem
inhabitat inaccessibilem, quem nullus ho-
minum videt, nec videre potest. Et Deus ad
Moysen: Nemo poterit me videre, & viuere,
Sic

Sic itaq; exactè nemo nouit Deum, nisi Deus: & iurè quidem, nã solus Deus æquatur Deo: homo verò in hac vitæ vmbra collocatus, ad-umbratè solùm valet coniiicere pertinentia ad Deum; & id facit, progrediendo per opera eius, vnà cum ratione; ex quibus, vel per negationem, vel per analogiam eleuatur ad aliquã eius cognitionem; conferente præsertim interno quodam naturæ instinctu, vel potiùs diuino cõtactu. Negatio altiùs nos eleuat, quàm Analogia; ea præsertim nos deducit ad ipsum vnum; hæc ad ipsum bonum, & pulchrum. propterea eminentior de Deo dicitur ignorantia, quàm scientia. quòd diuina obscure, & cõt difficultate ab intellectu hominis cognoscantur, est quid cõmune omnibus separatis, quæ de re, Aristoteles conuenit cum Platone, in-quiès in 2. Metaph. intellectum hominis perinde se habere ad ea, ac oculum noctuæ ad lumen solis. At ex sententia Platonis, hoc est proprium Dei, quòd sit collocatus supra intellectum, supraque intelligibile: nam intelligibilia, ex Platonis opinione, sunt Ideæ; Deus supra Ideas collocatur: & cùm sit supra intelligibile, etiam est supra intellectum: quoniam intellectus supra se habet intelligibilia, quib. Deus antecellit. hac de re Arist. à Platone dissentit, quoniam Ideas non ponit, sed intelligibile appellat omnem substantiam separatam; adeò vt Deus, ex sententia eius, sit primum intelligibile. Colligimus itaque cum Magno

B

Dionysio, Deum esse Verbum, quod exprimi nequit: esse intelligibilis, intelligentiæ, nominisque vacuitatem.

De ipso VNO.

CAP. III

EX nominibus, quæ magis Deo conveniunt, sunt ipsum vnum, ipsum bonum, ipsumque pulchrum. hoc pronomen, Ipsum, frequenter significat Ideas: at dum tribuitur Deo, non Ideas, sed Idearum caput, & aliquid supra Ideas manifestat. Deus dicitur & vnum, & indiuiduum, modo opposito, principio numeri, & puncto: nam hæc dicuntur vnum, & indiuiduum, quoniam sunt infra omnem magnitudinem, & multitudinem: Deus autem est contra, quia & magnitudini, & multitudini supereminet. Deus enim cum dicatur vnũ, simul est omnia, causaque est omnium sine vnitatis amissione: & cum sit vnum, multitudine non eget: sed est contra, multitudo sine vno consistere nequit. Ex his constat, quod vnitatis, numerorum initium, est simulachrum valde tenue illius eminentissimæ vnitatis: eatenus enim ei dicitur similis: quatenus, vt docuit Pythagoras, vnitatis numerorum initium, vim continet, & semina numerorum omnium, qui in infinitum per finitos circuitus progrediuntur. Cum Deus ipsum vnum nuncupatur, nõ proprie eius primi natura

tura

tura affirmatur; sed partim negatur circa ipsum multitudo, compositio, & conuenientia cum aliis; partim declaratur cuncta ab illo fluere, perfici, seruari, vnionisque munere affici; partim demum exprimitur quædam in omnibus ingenita ad illud vnum propensio, tanquam in finem. Insuper dicitur Deus ipsum vnum; nec propterea est absurdum, vt vnitas nonnunquam à Platonice nuncupetur; est enim vnitas, vnitatis omnis effectrix, vt dixit Dionysius. Et quamuis vni multa opponantur, non propterea Deo aliquid opponitur. Et ratio est, quia est supra, & non infra multitudinem: cui si etiam multitudo aliqua ratione opponitur, profectò non vt contraria opponitur; sed tanquam negatio, & recessus ab eo; nam Deo nihil dicitur opponi: & hoc est mirabile, quòd ex eo, quia nihil ei verè opponitur, cuncta ei dicuntur modo aliquo opponi: nã ipse est omnia, & propterea à Deo dicuntur priuationes, & negationes ab eo longissimè distantes: Cuncta recipiunt naturá, & vires à principio suo: & cum vnũ sit principium omnium, iurè cuncta eatenus valent, eatenus facultate sunt prædita; quatenus participant vno, & vnum seruant: est enim ipsum vnum supra omnem humaná cogitationẽ in infinitum efficax, potens, suauissimèque omnia ligans. Collocatur vnum supra bonum, vt boni caput: propterea non vnum ducit ad bonum, sed bonum ad vnum; & rectiùs dicitur cuncta

manare ab vno, quàm à bono; tendere ad vnũ, quàm ad bonũ: est tamen bonũ ratio, per quã cuncta manant ab vno, & tendunt ad vnũ. Reperitur vnũ & super ens, & in ente, & sub ente; vario tamẽ modo: nam quod est super ens, penitus est vnum; nihilq; in eo est, quod non sit vnum; à quo p̄det, quicquid est vnũ, simul atque non vnum. quod est in ente, iam est vnitatem præditum, & complicatum; ita tamen, vt vnum dominetur: quod verò est sub ente, in infinitum prolabitur. Quod collocatur super ens, sincerè, absoluteque est vnum: quod est in ente, est potius vnitatis, vel vnitates, quæ etiã Dij nuncupantur, quàm vnum: quod est sub ente, solũ est vnio. Hoc Diuinum vnum est eius eminentiæ, & simplicitatis; vt, propriè loquendo, nec à se ipso alterum, nec idem alteri, nec sibi idem, nec ab aliis alterum, nec simile, nec dissimile, vel sibi, vel cuiquam propriè dici debeat: nam vnum antecedit identitatem, alteritatem, similitudinem, & dissimilitudinẽ, cum id sit absolutum, hæc verò includant relationem. Pari ratione, nec sibi, nec aliis æquale, vel inæquale dici debet: siue hæc referantur ad corpora, siue ad incorporea: & præsertim, quia æquale sequitur terminum, inæquale infinitatem, quæ ipsi vno non cõueniunt. Quod si in præcedentibus dictum est, solum Deum æquari Deo; id intelligi debet non de propriè sumpta æqualitate insequente terminum; sed de æqualitate per negationẽ explicanda; quia
Deus

Deus Deum non excedit, qua æqualitate etiã infinitum æquatur infinito. Pari quoque ratione, neque iunius, neq; senius, nec coæuum, vel sibi, vel aliis, hoc eminentissimum vnum censi debet: immò nec dici potest ipsa identitas, sed supra hæc omnia constituitur. Arist. in 10. Metaph. cont. 6. carpit vnà cum Pythagora Platonem, quia dixerit vnum esse substantiam ex se existentem: asserit id dici non posse, quoniam ens, & vnum de omnibus prædicatur; nullum autem vniuersalium est substantia per se subsistens. Inquit insuper in 4. Metaph. cont. 3. Ens & vnum denotare idem re, distinctum sola ratione, & modo: At propter hæc nihil dicit, quod Platonis sententiam euertat. Loquitur Plato de ipso vno, quod supra ens collocatur; Arist. verò de eo verba facit, quod est in ente, & sub ente: id vnũ, quod est supra ens, de his, quæ sunt, minimè prædicatur, sed solum eorũ dicitur esse principium. Dixit Auicenna ab vno non posse proximè, nisi vnum prouenire; sed errat: nã quod pendet ab vno, iam recedit ab vno; nil enim à se pendet, quod autem recedit ab vno, est necesse, vt multitudine participet: hoc tamè verum est, quod proximè pendet ab vno, maximè est vnitum: ideò rectè ex Philebo colligitur ab vno rerum omnium principio produci binarium; duo scilicet rerum Elementa, quæ sunt terminus, & infinitum; ex quibus mox cuncta per varios gradus componuntur.

B ;

De ipso BONO.

CAP. III.

Psi vni, eminentissimo, ac insolubili nexu iunctum est Bonum, & Pulchrū: quæ tria re idē sunt, sola ratione, nostroque intelligendī modo distinguuntur: In quo nexu eminet Vnū, tāquam caput omnium; mediat Bonum; ex bono Pulchrum refulget. Explicato vno, sequitur, vt de bono agamus. Preclarum, & Illustre est ipsum bonum, cū eius splendore fulgeant omnia; latissimum est eius imperiū, cū suas vires effundat per omnia, ac omnia sibi subiiciat; immēsa est vis eius, cū omnia intinē, latenter, ac vehementissimē ad se trahat. De quo id primò considerādum occurrit, quòd apud nonnullos ex Platonīcis ipsum bonū dupliciter vsurpatur: primò pro vniuerso bono, quod est supra Ideas, Idearumq; est origo, & ab ipso vno sola ratione distinguitur: secundò pro Idea boni ad mentem pertinente; in qua cū Idearum multitudine inueniatur, etiam cēscent Ideas boni, & pulchri ab aliis distinctas inueniri. Bonū simpliciter, inquit, esse auctorem omnium, vt bonorum, ita pulchrorum. Bonum Ideale solūm asserunt esse principiū quarundā consequentium perfectionum, munere quarum res eis participantes bonæ nuncupantur. Primum bonum non distinguunt à pulchro; boni vero l.

rò Ideam ab Idea pulchri seiunctam affirmât. Hanc sententiam ego minimè approbandam censeo: primò, quia bonum est communis natura, & fundamentum omnium Idearum; nò autem est forma vna ab aliis distincta: Insuper Ideæ ad mentem pertinentes solùm sunt specierum, non generum; Bonum verò non vna species est, sed quoddam veluti commune genus: Prætereà quæcunque conueniunt Deo, ea ita se habent, vt sint veluti fontes, & communia principia aliorum, & per omnia alia effundantur; & proptereà eorum in mente distincta Idea non est ponenda; non enim vna Idea est principium alterius: Et proptereà colligo, vnus, boni, & pulchri, ex Platonis sententia, in prima mente non dari Ideas distinctas, vt dantur aliorum; sed hanc Trinitatem esse fontem, & genitricem omnium Idearum, ac Ideas omnes his participare. Ideò omnes Ideæ nuncupantur vniformes, boniformes, & pulchriiformes; & iure quidem: quoniam id vnum, bonum, & pulchrum, quæ in Deo indiuiduè iuncta considerantur; in mète deinde in varias quasi formas effunduntur, & distribuuntur. Proptereà rectè Plotinus lib. 7. sextæ Enneadis asseruit, mentem sibi comparasse spectacula boniformia, cùm primùm ipsam boni naturâ contemplaretur; ac in super mète conuersam per actum vitalem ad bonum, fieri boniformem; & ob formam suam multiplicabilem, vnum boni donū in formas

plurimas deriuasse. Quòd si à Platone frequenter de boni Idea fit mentio, adeò vt videatur Ideam boni in mente distinctam ab aliis considerasse: Afferendum est, Ideæ nomen apud Platonem ad varia extendi, & non semper denotare Ideas inter se distinctas ad mentem pertinentes. Accipitur nonnunquam Ideæ nomen cum depressione; vt dum in homine asserit duas primas Ideas inueniri ducentes hominem, nonnunquam in propria acceptione, & forma; vt dum loquitur de Ideis mentis: aliquando verò in eminentia; vt quando boni, pulchri, & vnius asserit dari Ideas. Ipsum itaque eminentissimè bonum, nonnunquam dicitur Idea boni; cum sit purum, & sincerum bonum, initium bonorum omnium, ad quod conuerti debemus, dum exactum bonum cognoscere, imitariue cupimus: Hoc sublime bonum, ex Platonis, Plotini, Numeniique sententia, non est proximus Mundi Artifex; sed Artificis mundani Pater, Mundiq; finis: nam ipsum bonum, ac bonum simpliciter, id esse dicitur: à quo omnia, quæ verè sunt, proximè manant; quo omnia egent; quod nullius est egenum; ipsum sibi sufficiens; nil penitus appetens; mensura omnium, atque terminus; cuius boni tria potissimum sunt munera, vnitatis, essentia, species: quæ tria in omnibus modo aliquo inueniuntur, cum in omnibus ipsius boni aliquid refulgeat; ac vbi ea tria sunt vera, ibi verè bonū reperitur. Academici iure meri-

*Idea nomen
trif. accipitur
apud Platone.*

Hic in Sardo.

to, dum boni nomen explicant, tria ad ipsum pertinere affirmât; nempe, vt sit admirandum, amandum, atque suaue: admirandum est, quia nos excitans, diuertensque ab aliis, ad se conuertit: amandum, quia cognoscitur sub ratione boni, nati à nobis frui: suaue, quatenus eorum incomparabili gaudio implemur. Similiter ferè ratione ab Orpheo ipsum bonum nuncupatur initium, medium, & finis; via, veritas, & vita; ac insuper nedum bonum, verum etiam pulchrum, & iustum: quæ eminentissima Trinitas, tot modis refulgens, tot formis sua munera patefaciens, ipsum vnum non destruit; quinimo eius præstantiam patefacit. Eadem Trinitas illamet censeretur debet cum ea, quæ à Pythagoricis rerum omnium perfectio, & mensura posita est, Hoc in loco nos fugere minime debet, quod dum ipsum bonum nuncupatur veritas, & vita; id intelligi debet modo causse, non modo formæ: nam si ad formam respicimus; ipsum bonum, vt est supra intellectum, intelligibile, & essentiam; ita est supra veritatem, & vitam: veritatis enim forma, in forma entis refulget; adeo, vt sine contradictione ipsum bonum sit, & non sit veritas, & vita: Insuper cum Trinitas, & vnum in Deo refulgeant; non propterea est quid nouum, vt perperam contra assertores Trinitatis inuehitur Auer. 12. Metaph. 39. de quo potius putandum censeo, quod malè intellexerit veram Christianorum de Trinitate sententiam, & per inania aduersus

cam institerit; quàm quòd reiecerit fictã quo-
 rundam de Trinitate opinionem, vt multi pro
 Auerrois defensione affirmãt. Auerroes enim
 nec Christianam, & veram; nec aliam com-
 mentitiam Trinitatem Deo cõuenire censuit.
 Ipsum bonum nõ ita se habet ad ipsum vnum,
 vt duo ex eis consurgant principia rerum: ea-
 dem enim est vnus, & boni amplitudo, atque
 potestas: Insuper primum principium om-
 nium, atque finis, non actione prorsus vlla bo-
 num est; sed ipsa eius prima, simplici que na-
 tura, quæ accommodatissimè imagine Solis
 designatur: propterea Sol corporeus nũcupa-
 tur sensibilis imago insensibilis Dei. Hinc tri-
 plex Sol apud Academicos consideratur; Di-
 uinus vnus, alter intellectualis, tertius sensibi-
 lis: ipsum bonum est Sol Diuinus, qui est Sol
 vtriusque subsequentis Solis: cui succedit
 Mens, quæ est Sol intellectualis, imago quæ-
 dam, latens tamen, Diuini Solis: postremus
 est Sol corporeus, imago sensibilis, cum diui-
 ni, tum intellectualis Solis. Insuper vt lux So-
 lis generat, calefacit, & perficit; ita ipsum bo-
 num sua fecunditate cuncta producit; sui de-
 siderio, & amore inflammat; ac demum fla-
 grantia perficit. Prætereà, vt non recipitur lux
 in re terrea, sed in perspicua; ita bonum lon-
 gè abest ab impuro, & terreo; vel potius hæc
 lógè absunt ab eo. Inquiunt Peripatetici ens,
 & bonum inter se conuerti. Negant hoc Aca-
 demici,

Sol 3. r

demici, & inquirunt neque ipsum bonum esse ens, neque è cōuerso; sed ipsum bonum supra ens collocari, eiusque esse principium. Lis pendet ex diuersa cum boni, tum entis acceptione, vt cōsideranti redditur notum, & infra ex mentis explicatione clariùs elucescet.

*Defenditur Plato à calumniis Peripateticorum
de IDEA BONI.*

CAP. V.

T clariùs elucescant pertinentia ad bonum, & sententia Academicorum illustrior reddatur; considerandum est, quòd Plato in 6. de R. P. inquit: Boni Idea est maxima disciplina; qua quidem & iusta, & alia si vtantur; vtilia, & conducibilia fiunt; atque hoc me dicere fermè velle scito, & istud præterea, quòd ipsam non sufficienter cognoscimus: si verò ipsam nescimus, & sine ipsa alia quam maximè nouerimus, scito nullam ex aliis nobis vtilitatem fore; sicut neque prodesset nobis quicquam, quod sine bono possideremus. hæc Plato. Similem quoque profert sententiam in 7. de R. P. inquit: Arbitror in ordine ipso intelligibili, boni ipsius Ideam supremam existere, vixque videri; si autem visa fuerit, asserendū eam omnibus omnium rectorum, atque bonorum causam esse; cum ipsa in loco visibili lumen creauerit, & luminis auctore; in ipso verò intelligibili regnet

ipsa, veritatemq; & mentem protulerit; quam nosse necesse sit omnem, quicumque sana mente quicquã vel priuatim, vel publicè est acturus. In his locis præsertim profert Plato suam de Idea boni sententiam: aduersus quam Arist. in primo de moribus acriter pugnat; nititurque ostendere Ideam boni à Platone approbatam, esse rem inanem, Platonice fundamentis aduersam, cum ratione pugnantem. Primò esse rem inanem, quia minimè eas præbet utilitates, quas refert Plato: non enim ad actiones, vel effectiones dirigendas confert; cum artifices aliquid effecturi, ad Ideam boni non respiciant; sed ad bonum, vel vtile sibi proprium; præsertim cum Idea boni non sit aliquid ad actionem, sed potiùs ad Cõtemplatione pertinet. Infuper ostendit Ideam boni aduersari Platonice fundamentis: quoniam Plato eorum tantùm ponit Ideam, quæ sunt natura vna ad vnã scientiam pertinens, non dicta secùdum prius & posterius; quæ conditiones bono non conueniunt, sed cõueniunt oppositæ; non itaque eius assignari potest Idea vna. Demum absolutè Idea boni videtur cum ratione pugnare; quia sæpè sæpius variis ostensionibus Idearum genus reiectum, & exploratum est: His rationibus, quasi tormentis, nituntur Peripatetici euertere Ideam boni. At dum ad dicta in præcedentibus cõuertimur, non apprimè arduum est Platonis sententiam ab huiusmodi iniuriis vindicare, incolumemque

*fr. asplius Wort
de boni 1. c. 6.
cap. 6.*

de fr. Plato.

que conseruare: Nam Plato per Ideam boni denotauit, non vniuersale aliquod per se subsistens (hoc enim vt ab Aristotele, ita à Platone minimè conceditur) neque etiam denotauit propriam aliquam Ideam in mente positam à cæteris distinctam; non enim ea à Platone ponitur, vt apparuit: sed indicare voluit ipsam eminentissimæ diuinitatis fecunditatem, initium, & finem omnium, quæ cum ipso vno omnium capite eadem est. Et hoc manifestè colligitur ex verbis Platonis supra relatis; dixit enim Ideam boni in loco intelligibili regnare, ac protulisse veritatem, & mentem: nam si Idea boni protulit mentem, non itaque est in ipsa mente; cum potius mēs dicatur parere Ideas conuersa in bonum, vt inquit Plotinus, quàm Ideæ mentem. Insuper, si protulit veritatē, quia veritas insequitur id, quod verè est, & verè esse conuenit Ideis, manifestè colligimus Platonem per Ideam boni non denotasse aliquam ex illis Ideis, quæ ad mentē pertinent; sed Dei eminentissimam fecunditatem: Ideo etiam asseruit hanc Ideam esse supremam in ordine intelligibili, quatenus est caput eius ordinis, & eminent omnibus. Insuper dicitur ibi regnare, quia cunētis ibi existentibus præstat. Neque est absurdū, vt Ideæ nomine hoc eminēs bonum designetur, cum sit eminentissima forma, & formarum forma: non tamen ita est Idea vna, vt representet vnā naturam ab aliis participatam, vel imitatam

*Ita. Mars. sic. d.
d. d. p. d. fac. id.
Mars. d. l. i. c. 10.*

vt conuenit Ideis illis, quæ in mente cõsiderantur: Huiusmodi eminentissimum bonum esse omnium finem, nemo dubitat; cognitionem finis ad omnem rectam actionem esse necessariam, nemo inficiatur. Quamuis enim ab eo, qui operatur, præsertim debeat cognosci finis proximus; attamen finis proximus sine postremo exactè cognosci minimè potest. Iurè itaque dixit Plato, quam nosse necesse sit omnem, quicumque sana mente quicumque, vel priuatim, vel publicè est acturus: quæ sententia similis est illi nostrorum Theologorum, dum inquirunt, cognitionem Dei omnium nostrarum actionum esse ducem, & regulam. Neq; ob id Plato asseruit pro rerum omnium recta effectione esse necessariam cognitionem illius summi boni, vt ei obiicit Arist. non enim textori, vel fabro, vel medico pro suo obeundo munere id esse necessarium dixit; sed pro publica, priuataque actione, denotans actiones illas, quæ ad mores, & prudentiam pertinent; quæ propriè actionis nomine denotantur: Demum in eo summo bono collocata proculdubio est humana foelicitas, vt ex consideratione foelicitatis patebit. Ex his facile colliguntur Peripateticarum omnium obiectiõnum solutiones: constat enim Ideam boni non esse inanem, sed cumulatissimè eos præbere vsus, quos retulit Plato. Constat insuper non aduersari fundamentis Platonis: quoniam illæ conditiones ab Aristot. cõsideratæ sunt

sunt

sunt conditiones earum, quæ propriè nuncupantur nomine Ideæ, & ad mentem pertinet; non autem earum, quæ solùm in eminentia Ideæ dicuntur; qualis est Idea boni, cui respondet in rebus nō species vna, sed vniuersum genus bonorum. Quod ex eo patet, quia Ideæ omnes dicuntur esse distinctis gradibus boniformes. Accedit, quòd quamuis in bonis per imitationem, siue participationem consideretur ordo, & diuersitas aliqua; ea tamen diuersitas non propriè conuenit bono, vt est bonū; sed vt iunctum variis conditionibus, & naturis rerum: veluti quamuis vna luminis sit natura, attamen per varios gradus, & cum aliqua distinctione recipitur in perspicuo. Insuper de ipso bono vnica est propriè sumpta scientia; immò non scientia, sed intelligentia potius; quamuis imitationum eius, vel participationum variæ possint esse opiniones potius quàm scientiæ; sed Arist. per sua principia non rectè valuit secernere intelligentiam à scientia, & scientiam ab opinione: quare leuiter Platonem carpit, cum potius ipse reprehensione sit dignus.

De ipso PVLCHRO.

CAP. VI.

Dictum est in præcedentibus, quòd Deus omniū Princeps, vt est ipsum vnum, ita est ipsum bonū, & ipsum pulchrum; quæ tria ita se habent cū Deo, vt sint de ratione Dei, immò sint ipse

Deus. Pulchrum, quo ad nostrum intelligendi modum, sub bono dicitur collocari: quoniam nil aliud est, nisi splendor boni, & veluti actus quidam, ex bono refulgens; qui actus, & in Deo, & in mente, & in aliis rerum gradibus reperitur, at modo valde diuerso: Est primò in Deo, vt idem re cum eo, vt causa aliorum: est in mente per formas à Deo pendentes, quantenus in æterna Idearũ serie splendet actus purus boni, per quem Ideæ omnes & boniformes, & pulchriformes nuncupantur: est demum in aliis per participationem. Deus non est pulcher, sed ipsum pulchrum: mens & pulchriformis, & verè pulchrã dicitur ob formas, quarum varietate est decorata; vt etiam anima per suas internas rationes, obscuriori tamen conditione & gradu, pulchriformis dici potest: corporea demum solùm per participationem obscure, & adumbratè pulchra sunt. Quàm latè itaque extenditur bonum; tam latè micat, & effunditur pulchritudo. At rediēs ad ipsum bonum, dico: Deus, vt omnia necit, & fœlicissimè ligat, est ipsum vnum; vt procreat, fouet, & regit, & implet, est ipsum bonum; vt illustrat, gratiam infundit, excitat, & mulcet, est ipsum pulchrum. Quærunt nonnulli viri docti, & summopere dubitant, nunquid boni & pulchri vna sit Idea, vel potiùs duę distinctæ Ideæ eis conueniant: qua de re cum multa dicant, nos ex declaratis in præcedentibus lucidissimã explicationē colligere possimus.

mus.

mus. Primò enim statuendum est, vt boni, ita pulchri propriè sumptas Ideas in mente non dari; sed esse veluti communes quasdam facultates, & formas per omnes Ideas effusas; quæ sint, tanquam nerui, & splendores omnium Idearum: Addendum secundò, quòd cum, accipiendo Ideam latè, & in eminentia, detur Idea boni, & pulchri; istæ duæ Idæe re vera distinctæ non sunt, nec vna vnquam ab altera seiungitur; sed vna est fulgor alterius; & solum, quatenus vna ex altera micat, & varia ratione pulchrum & bonum nuncupatur, quo ad nostrum intelligendi modum possunt poni duæ distinctæ. Sunt itaque, & nõ sunt Idea vna. Hinc euenit, quòd Plato in Hippia dubitauit, an pulchrum, & bonum idem sint; & potius indicauit, quòd sint idem, quàm quòd distinguantur; cum præsertim ad præcipuum respiciendo, idem esse dicantur. Eminentè profectò ratione factum est, vt bonum, & pulchrũ insolubili nexu iuncta sint; & quàm latè extenditur vnum, tam latè pateat aliud: cum enim pulchrum id sit, quod nos excitat, allicit, & inuitat; quoniam in nostrum finem inuitari, & conuenientibus stimulis excitari debemus: iurè cum pulchro debuit esse iunctum bonũ; vt per pulchrum duceremur in bonũ, & per eius gradus in supremum bonum eleuaremur; Pulchrum itaque in bonum eleuat, & bonum nos necit cum vno: Hinc euenit, quòd finis postremus Amoris vnio est, vt etiã

C

ex conuiuio Platonis colligitur; & quò eminentior est amor, eò in eminentiorem vniõnem nos eleuat. Ex eadem quoque vnius boni, & pulchri catena pendet; vt qui pulchro delectantur, pulchrum amant, pulchrum quærunt, delectentur Deo, Deumque amant, & quærant: sed euenit frequenter in hoc mundi antro, vbi solæ volitant vmbre rerum; quòd nos à verisimili, à falsa pulchri, & boni imagine delusi, pro vero falsum, pro pulchro turpe, & pro bono malum amplectimur; propterea miseri toto vitæ tempore discruciamur. Quare dum nos verè pulchrum inquirimus, nil penitus corporeæ pulchritudinis amplius inspicere debemus, quæ solùm est imago, vestigium, & vmbra, in altissimo materiæ pelago apparens: sed altiùs eleuati, ad exemplar vmbrearum, ac ad primum omnium principium conuerti tenemur; ne, dum vmbra sectamur, vel mergamur in aquam, vel, vt contigit Narcisso, in fugacem florem rationis expertem commutemur. Neque etiam existimandum est, simpliciter pulchrum proportionem aliquam rei corporeæ esse, sed initium potiùs omnium cõuenientium proportionũ: & ne dum simpliciter pulchrũ nõ est proportio, iminò neq; etiam pulchritudo corporum; sed illud potiùs, quòd in proportione refulget. Nam corporũ pulchritudo, nil aliud est, nisi actus ille, & splendor boni à corpore participati: quod ex principatu formæ, & conuenienti

nienti dispositione materiæ, non secus micat extrinsecus, ac refulget flamma luminis ex perspicua laterna: Est itaq; Deus ipsum vnũ, ipsum bonum, ipsum pulchrum: & hæ sunt cõditiones communes effusæ per omnia; quæ ab eo, tanquam à cõmuni principio, pendent: Ac insuper sunt signa primi parentis, per quæ iudicare possumus, qui sint eius legitimi filij, & qui sint spurij, ac degenerent ab eo: nam quò opera eius fuerint meliora, & pulchriora; eò magis generosa, suoq; parenti similia, & consequenter grata censi debent: quò verò fuerint deteriora, & deformiora; eò magis degenerare ab eo, eiq; minùs esse grata putandum est. Præter hæc tria, alia quoque tribuuntur Deo: quæ illi optima ratione conueniunt: nam quia, nullum eminentiæ eius æquatur nomẽ, propterea multa ei tribuimus: vt multitudine nominum, multitudinem munerum, & eminentiam dignitatis eius latiùs manifestemus: ea tamen tria præcipua sunt, ad quæ cetera modo aliquò rediguntur. Nam Iustum redigitur ad bonũ: Verum proprie conuenit menti, in qua ens recipit principium: quòd si sumatur in eminentia, ad bonum hoc quoque redigitur.

De nonnullis quæ Deo tribuuntur. CAP. VII.

Inter cætera, quæ à viris sapiētibus Deo tribuuntur, etiam numeratur ratio, & consilium: quæ ei conueniunt, primò per modũ eminentiæ,

& causæ; secundò ratione nostri modi considerandi, & operandi. Nil enim ab homine rectè fieri iudicamus, nisi ratione, & consilio efficiatur: propterea, vt Deo omnem, quam excogitare valemus, perfectionem tribuamus: consilium quoque, & rationem ei tribuimus; nam per hanc, veluti vmbra, eminentiam dependentiæ rerum ab eò aliqua ex parte manifestamus. Insuper Deo tribuitur vis, & potentia rerum: per quam potest omne, quod potest: sic potens, & immensus dicitur; & sine contradictione, cùm sit infinitus, est initium, & finis omnium. In eius magnitudine per nostrum loquendi, & cõsiderandi modum, inuenitur longitudo, latitudo, & profunditas: in eius virtute reperitur dextrum, & sinistrum; in eius præstantia sursum, & deorsum; in eius essentia, & opere, anterius, & posterius: sic eius profunditas est abyssus Diuinitatis: & caligo; quam neque vis aliqua ratiocinandi, neq; intelligèdi valet attingere. Dum consideratur Deus sub ratione Dei, sub ratione vnius, & boni; quia sic est supra Ideas, & mentem: ideo nec intelligere, nec intelligi dicitur: hæc enim versantur inter mentem, & Ideas; simul tamen dicitur simplicissima lux, absolutissima certitudo, eminentissimus intuitus sui, absque vlla distinctione intuentis, & rei, quæ perspicitur: adeò, vt intueri se nil aliud sit, nisi ipsemet. Insuper Deus, vt non est pars, ita neque totum rectè dicitur:

con-

conuenienti tamen ratione in antiqua Theologia ipsam vniuersum nūcupatur: ab eo pendet motus cœli, nō vt ab efficiente, sed solū, vt à fine; non enim transitius motus ab eo proximè pendere potest, ob imperfectionem, & distantiam suæ conditionis ab eo. Quod pertinet ad ea, quæ nuper dixi, in tribus Peripatetici dissentiunt à Platone: Primò, quia Peripatetici Deum proximè mouere Cœlum dicunt: secundò, quia aiunt mouere, vt causam efficientem: tertio, quia virtutem immensam ei non tribuunt; quamuis de re hac variæ sint Peripateticorum sententiæ. hæ tamen sunt potiores. sed ad Platonem redeundo, Deus non rectè dicitur liber, nec sui dominus; sed rectè dicitur dominatio, suapteque natura libertas, ac simplicissimus actus, principium, & finis actuum omnium: in quo necessitas cum libertate non pugnat; sed à libertate pendet necessitas, quia enim sua libertate ita vult, ita necesse est esse. In Deo non est motus, nec verus, nec metaphoricus: cum in eo non sit alteritas; non est in eo tempus, neque est in tempore, neque in instanti; sed super vtrunque. Insuper non est in æternitate, neque est æternitas; sed supra æternitatem: æternitas enim est ipse in eodem status, & mensura quædam in rebus æternis, immobilibusque permanens; quibus præest Deus. Nam à Deo in diuinas mentes, integra manat æternitas; in animas rationales, æternitas mixta cum tempore; in Mundi

sphæras, sempiternitas temporalis; in hæc de-
 mum, quæ sphærarum motu, virtuteq; fiunt,
 quædam portio tēporis. Insuper in Deo, nulla
 est humana virtus, sed est scopus, & eminenti-
 ssima ratio virtutū omnium; propterea re-
 stiūs fons vniuersæ iustitiæ, & supra iustitiam
 dicitur collocatus, quàm iustus: & cū in eo
 humanæ virtutes non insint, hoc est mirabile,
 quòd homo per virtutē redditur similis Deo.
 Cuius ratio duplex est: prima; quia virtus o-
 mnis est purificatio; animus purus, & sua pu-
 ritate, & receptione Diuinorum munerum,
 est similis Deo: altera ratio est; quia quamuis
 Deus per formam non sit iustus, attamen est
 talis per causam. & eminentiam.

Vbi sit DEVS.

CAP. VIII.

Primum rerum omnium initium, vt
 à cæteris mensuris est liberum, ita à
 loco omni ex parte est solutum: nam
 si locum exposceret, non esset abso-
 lutè primum, nec absolutè principium; nam
 aliud supponeret. Verū, quia nos loco cir-
 cumscripti, alicubi ea omnia esse iudicamus,
 quæ sunt; propterea, vbi sit Deus, consideran-
 dum occurrit. Si quærimus, vbi sit Deus, &
 consideramus esse alicubi, vt corpora, vel for-
 mæ corporum sunt in loco; proculdubio Deus
 nullibi est. Insuper, si consideramus esse alicu-
 bi, vt anima, vel participatæ montes; ita quo-
 que

que nullibi est: non enim ad aliquam Mundi partem contrahitur, vt illæ. Demum, si consideramus esse alicubi, quia sit vbique: & ita sit vbique, vt omnia contineat, & à nullo contineatur: sic Deus vbique esse dicetur. ideo iure de eo canitur: Cœlum, & terram ego impleo. insuper: Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descendero ad infernum, ades. Rectè quoque de eo dicimus, quòd non propriè est vbique: sed potius ipse hoc ipsum est, quod à nobis appellari solet vbique: & est vbique Deus, per præsentiam, vt omnia cognoscens: per potentiam, vt omnia seruans: per essentiam, vt res nil aliud sunt, nisi eius vmbra, & imitatio. Sic Deus cunctis rebus adest, ad ea non accedens: abest, non recedens: sed res potius accedere ad eum, & recedere dicantur: nam procul abesse ab eo, est non esse: vel esse minus, & obscurius. Insuper, si Deum consideramus, vt ab omnibus omni ex parte solutum: sic super Cœlum collocatur. propterea Plato in Phædro locum supercœlestem miris laudibus commendandum asseruit: & Orpheus de Deo cecinit:

Cuncta fouens, atq; ipse ferens super omnia sese.

Quòd si etiã præcipuum aliquè locū ei assignare volumus, id efficere possumus dupliciter: primò, respiciendo ad ea, quæ verè sunt: ideo dicimus, Deum in culmine mentis lucere: secūdo, respiciendo ad corpora: sic in Cœlo, & in excelsis habitat. de quo cecinit Homer.

*Esse solum diuis subnixum semper Olympum
Fama est, haud ventis tremefactum, haud im-
bribus vltum.*

Et in Psalmis legitur: Caelum, coeli Domi-
no; terram autem dedit filiis hominum. De-
mum non sine ratione Deus in Sole esse dici-
tur, iuxta illud; In Sole posuit tabernaculum
suum. Quod verum est; primò, quia Sol est vi-
sibilis imago eius, vt cum antiquis Theologis
dixit Plato: secundò, quia manifestissimè per
Solem, in hunc mortalem orbem suas vires ef-
fundit; quibus de rebus Arist. re vera à Plato-
ne non dissentit.

De Prouidentia.

CAP. IX.

Pincipi adeò propria est prouiden-
tia, vt sine ea nec dici Princeps, nec
esse vllò pacto valeat; & quò Prin-
ceps fuerit eminentior, eò eminenti-
or ei prouidentia conuenit: Deus omnium
consensu, Princeps est eminentissimus: iurè
itaque ei prouidentia conuenit suprema, & e-
minentissima: quod etià eo confirmatur; quia
principis, ob dependètiã populorum ab eo,
mirumque cum eo nexum, maximè proprius
est amor erga populos; ex amore confurgit de-
re amata cura, & sollicitudo; à Deo maximè
pendet Mundus, & nil in eo est, quod nõ pen-
deat ab illo; maximè itaque diligitur, & si ma-
ximè diligitur, etiam summo opere curatur. Id

Id ipsum nobis ostendunt opera eius: tam mirus enim Mundi est ordo, tam accurata in vniuerso est ordinis conseruatio, adeò omnia per naturam sui bonum, sui que absolutionem quærunt; vt qui de Prouidentia dubitaret, etiam ambigere posset de motu Cœli, & de lumine Solis. Quod demum confirmatur: quoniam si Deus Mundo non prouideret, humanaque non curaret; aut id facere non posset, aut nollet. Quòd non possit, dici non debet: nam principium, à quo cuncta cum eminenti cognitione inanant, maximè ea curare valet; & cum homo suorum operum vel Arte, vel Natura effectorum valeat esse curator, & custos; longè magis Deus talis esse poterit. Si autem potest; asserere, quòd nolit, impium est: nam ipsum bonum, id solum vult, quod bonum est; & nulla detinetur inuidia; Cura, & Prouidentia est quid bonum, negligentia quid prauum; valet itaque Deus, & vult; & si vult, & valet, etiam necessariò prouidet: propterea diuinè in 10. de legibus enunciauit Plato; Nunquam à Deo negligeris; nec si ita paruus sis, vt in terræ profundū ingrediaris; nec si adeò sublimis fias, vt pennis eleuatus in cœlum volles. Nec iniuria quidem: nam, vt dixit Simplicius, Deus vilia hæc non contemnit, quæ producere non est dedignatus; neq; est Deo difficilis gubernatio, cui est procreatio facilis. de quo rectè cecinit Orpheus:

Tu habes Mundi terminos vniuersi,

*Tibi cura est principium, atque finis,
Per te virefcunt omnia,
Tu sphaeram totam Cytbara resonante contēperas,
Et Boetius.*

O qui perpetua Mundum ratione gubernas.

Epicurus remouens à Diis prouidentiam, etiam naturam, & conditionem Deorum ab eis sustulit: adeò vt nomine concesserit, re vero negauerit esse Deos. Et cum negauerit Deos humana curare, pulchra est consideratio, quomodo Lucretius Epicurum sequens, valuerit in principio sui operis Deum inuocare, ab eoque auxilium petere.

*Aeneadum genitrix, hominum, diuumq; voluptas,
Alma Venus.*

Cum enim id faciat, sibi constare non videatur. Sed Epicurum dimittamus, & Lucretium, pro quo aliquid probabiliter dici posset. Peripatetici vnà cum Deo prouidentiam concedunt: sed Peripateticorum prouidentia, potius est negligentia, quam prouidentia. Non enim sine Ideis, & distincta rerum curadarum cognitione prouidentia seruari valet. Academici, vt nomine, ita re prouidentiam nouerunt, & comprobarunt: ex quorum sententia dicimus, Prouidentiam esse Diuinam rationem eminenter in summo omnium Principe constitutam, in mente per Ideas formatam, & distributam: conuenienter pro fide media disponens: nam prouidentia ortum ducit à Deo: & in mente munere Idearum explicatur; per Dæmones,

mones, animas, & naturam, tanquam per famulos perficitur, & absoluitur. Ea, ut orditur à Deo, & descendit ad mentem, Prouidentia dicitur; ut transit ad animam, Fatum nuncupatur; cui Natura subternitur. Prouidentia est mediorum, & non pro mediis; est pro fine, & non finis; & quoniam omnia, præter Deum, sunt modo aliquo media; ideo eorum omnium est prouidentia pro acquirendo fine. Insuper, quoniam quicquid est in Deo, est finis; propterea non est in Deo prouidentia sui ipsius; sed cætera omnia per diuinam prouidentiam conuenientissimè in Deum, ut in finem communem ordinatur. Humana prouidentia exposcit prudentiam, & ratiocinationem. Diuina verò, cum eminentissima sit, indiuiduè absque vlla ratiocinatione simplicissima est. Diuinæ prouidentie omnia proculdubio subiiciuntur, sed vario modo, pro diuersitate conditionis rerum: res æternæ ad Mundi perfectionem pertinentes, per se, & primò ei subiiciuntur; res verò mortales, ex euentu, vel saltem secundariò, ut còducunt ad specierum conseruationem. Insuper eorum, quæ in vniuerso fiunt: quædam à prouidentia, & secundùm prouidentiam proficiscuntur; ut cæli motus: quædam non à prouidentia, sed secundùm prouidentiam; ut quæ fiunt à viro prudenti, & probò; alia, neque à prouidentia, neque secundùm prouidentiam; ut errores naturæ, & quæ fiunt à viro improbo; quæ etiã

prouidentiam penitus non subterfugiunt: nã si ad vniuersum prouidentie ordinem respicimus; nil est in vniuerso penitus ex euentu, nil penitus à casu, vel à fortuna; sed omnia sunt prouisa, atque præuisa.

*An Mundus ab æterno emanauerit à DEO,
opinionēs aliorum.*

CAP. IX.

DE Mundi ortu, & interitu variæ fuerunt Philosophorum sententiæ: at ego, cæteris prætermisissis, solam Platonis opinionē explicaturus, assero Mūdum Idealem, siue intelligibilem esse proculdubio omni ex parte æternum: de Mundo verò corporeo, non ita constare, quid Plato fenserit, num scilicet putauerit ab æterno emanasse à Deo, vel potius in aliquo temporis principio; ideo variæ Academicorum sunt sententiæ. Proclus, Plotinus, Iamblichus, Syrianus, Simplicius, Ioannes Picus, & alij quamplurimi inquirunt Platonē putasse Mūdum omni ex parte esse æternum; & Aristotelem solū ab eo dissentire in verbis, in sententia verò conuenire. Quod si Plato in Timæo ponit Mundi generationem inquirens: Vniuersum igitur hoc cælum, siue Mūdum, siue quo alio vocabulo gaudet, cognominemus: de quo primò consideremus, quod in quæstione de vniuerso antè omnia inuestigari debet: Vtrumne semper fuerit sine vllō

ullo generationis principio, an genitum sit ab aliquo principio sumens exordium: id profecto cernitur, tangiturque, & corpus habet; omnia verò huiusmodi sensus mouent; quæ sensus mouet, opinione per sensus percipiuntur; hæc verò talia esse constat, vt gignantur, & genita sint; quicquid autem gignitur, ab aliqua causa necessariò gigni asserimus. Opificem quidem, & patrem Mundi inuenire, difficile; & cum iam inueneris, prædicare, & eloqui vulgò impossibile est. Quibus verbis Plato suam de Mundi ortu profert sententiam. Proclus, & alij nuper enumerati eam explicantes, inquit, Platonem per ea verba solum manifestasse differentiam inter corporea, & abiuncta à corpore: nam corporea, non verè sunt, sed fiunt; abiuncta verè sunt; propterea Plato tribuebat Mundo generationem; quia cernitur, tangitur, corpus habet, opinione percipitur: vel inquit, quòd Plato per genitum denotat dependens; vel quòd significat compositum ex initiis suis; vel demum quòd denotat Mundum esse genitum ratione generis, quia corpori non repugnat generatio; vt nec talpæ videre, sub ratione animalis. Confirmant viri isti præclari sententiam suam ex eo, quia Plato inquit; Bonus erat opifex, nulla vnquam aliqua de re tangitur inuidia; at opifex ab æterno est talis; quare ab æterno est Mundi opifex. Insuper addit Plato; Omnia sibi, quantum fieri poterat, simillima fieri voluit; at non esset Mundus o-

pifici similis, nisi esset æternus. Præterea de-
 clarans Plato, quomodo tempus æuo respon-
 deat, inquit; Illius animalis, (hoc est Mundi
 intelligibilis) æterna natura est; quod genito
 operi congruere omnino non potest. Itcirco
 imaginem æui mobilem effingere decreuit; ac
 dum Cælum exornaret, fecit æternitatis in v-
 nitate manentis æternam quandam in nume-
 ro fluentem imaginem, quam nos tempus vo-
 camus. & post pauca; Tempus vnà cum cælo
 factum est; & ad exemplar qui ideo factum est,
 vt mundus hic illi præstantiori, quoad potest,
 simillimus sit: ille enim Mundus, huius exem-
 plar, omne per æuum est; hic verò perpetuò
 per omne tempus fuit, sitque solus, & erit. Si
 itaque tempus est imago æui; & si Mundus
 perpetuò per omne tempus fuit, & erit; sequi-
 tur, vt omni ex parte sit æternus. Insuper,
 quòd Plato non loquatur de ortu Mundi in
 principio temporis; sed de eo, per quem dici-
 mus semper fieri; confirmat Simplicius in 1.
 de Cælo; quoniam Plato, antequam dubitet
 de Mundi ortu, declarat terminos, inquiens:
 Principiò mihi ita distinguendum esse vide-
 tur, quid sit, quod semper est carens genera-
 tione; quid verò, quod gignitur quidem, neque
 est vnquam: illud intellectu per rationis inda-
 gatione percipi potest, cum semper sit idem;
 hoc opinione per irrationalem sensum attin-
 gi, cum gignatur, & intereat, neque verè vn-
 quam sit. Ex quo patet Platonem non loqui
 de

de ortu in principio aliquo temporis, vt genitum distinguitur ab eo, quod tali principio caret: sed vt contradistinguitur ab eo, quod semper verè est. Sic in 10. de R. P. inquit Plato: Vita hominis ad vniuersum tempus nihil est. Et sub initium 3. de legibus ait: per infinitum tempus præfuisse homines, & annos esse innumerabiles. Mitto alia, quæ cumulatissimè à Proclo afferuntur, & referuntur à Philopono in disputationibus contra Proclum. Qui sunt huius opinionis, inquit Mundum ab æterno pendere à Deo per simplicem emanationem: quæ, latè loquendo, dicitur generatio: per quam generans præcedit non tempore, sed origine, & natura: in qua significatione accipiendum censent dictum Timæi Locri: Deus animam Mundi creauit suo corpore priorem, tum potestate, tum tempore, pariter dictum Platonis in Timæo: Ille verò, tam generatione, quàm virtute, priorem, antiquioremque Animam corpore constituit: vt pote, quæ obediens corpori esset imperatura, ideo inquit Porphyrius, Proclus, Plotinus: quòd tempus, & generatio, quibus Anima corpus antecedit, non est extrinsecum intervalum: sed est successio quædam in Anima, quæ in ipsa formarum discursione antecedit origine Mundi motum. Quod ex eo colligunt, quia mundus semper fit: Anima verò minimè, sed est modo aliquo. Confirmant, quia per Platonem tempus est genitum vnà

cū mundo: quare non potest Anima esse prior tempore Mundo. Auer. in 1. cœli, cōtextu 104. hoc concilium nouit, ideo inquit; Defendentes autem Platonem inquit, quòd similitudo generationis Mundi ex suis elementis cum generatione figurarum ex lineis, ac superficiebus, posita à Platone, significat, quòd Mundus semper fuit; & quòd non intendebat Plato per huac sermonem, nisi quòd partes eius sunt priores natura toto; non quòd fuerit verè genitus; & si hoc intēdebat, nihil differt ab Arist. Hæc Auer. Pari ratione, cū Plato dicat Mundum esse solubilem; aiunt Mundum dici solubilem, nō quia sit verè genitus, & in se habeat principia interitus; sed quia continenter pendet à Deo; adeò vt, ea dependentia remota, desineret esse; veluti dicebat Arist. in 9. metaph. 17. Si non essent substantiæ abiunctæ, nihil esset; & Auer. in 2. cap. de substantia orbis inquit; Et debes scire, quòd corpus cœleste nō eget virtute mouente in loco semper tantū; sed largiente virtutem in se, & in sua substantia, permanentiam æternam, &c. hæc dicunt, qui Aristotelem cum Platone hac de re nituntur reddere concordem.

Alia opinio de Mundi Dependētia à Deo.

CAP. XI.

Aristoteles, & cū eo Philoponus, Severus Atticus, Plutarchus, Alexāder, & alij quamplurimi tribuūt Platoni, quòd

quòd putauerit Mundum ita esse genitum, vt ex parte antè non fuerit semper; ac insuper esse verè mortalem, Dei tamen voluntate seruari æternum. Nec desunt, qui dicant Platonem opinionem suam desumpsisse ex Mose in Genesi: vt enim in Genesi legitur; In principio creauit Deus cœlum, & terram; ita in Timæo inquit Plato: In principio creauit Deus ignè, & terram; nam Plato cœlum ignem vocat. insuper, vt in Genesi legitur, quòd spiritus ferebatur super aquas, & spiritus nonnunquam aerem significat: ita Plato duo illa extrema per mediam aquam, & aerem ligari asseruit. quòd Plato nò putauerit Mundum fuisse semper, colligunt ex eo; quia Plato in Timæo materiam, ex qua mundus constat, ait ante mundi constitutionem fuisse non tranquillam, nec quietam; sed temerè agitatum, fluentem, ordinisque expertem. Ad hæc respiciens Arist. inquit in 1. cœli cont. 105. hæc non posse dici à Platone, explicationis gratia: vt faciunt sæpè Mathematici, qui doctrinæ gratia lineas ducunt, & arte orbem conficiunt, cœli formam præferentes: nam Plato opposita tribuebat materiæ, quæ ei simul tempore conuenire nò possunt, sed exposcunt temporis distinctione: motus enim inordinatus, quem Plato dicebat primò conuenire materiæ, non potest esse simul tempore cū motu ordinato; ideo inquit Arist. hoc nò est idem: in designationibus enim, positis omnibus esse simul, idem accidit;

D

in horum autē demonstrationibus non idem, sed impossibile: quæ enim accipiuntur prius, & posterius, subcontraria sunt, quæ simul esse nequeunt, &c. ita quoque in 3. cœli latissimè manifestat, non potuisse elementa ante Mundi constitutionem sine ordine moueri. præterea Plato eandem cœli, & mortalium statuit materiam; asseruit mundum constare ex quatuor corporeis elementis; non censuit cœlum esse essentiam quintam; quoniam, vt ait Porphyrius, Aristoteles fuit primus, qui vnâ cum Archita quintam essentiam excogitauit. quare, vt quatuor elementa, & constantia ex materia, verè gignuntur; ita mundum verè esse genitum, Plato visus est existimasse. Quod ex eo maximè cõstat; quia euasiones eorum, qui secus censent, inanes esse videntur. nam præsertim inquirunt mundum dici genitum, quia continenter fit; ad differentiam eorum, quæ verè sunt: aduersus quod instabat Alexan. referente Simplicio in 1. cœli 100. quia Plato vtitur tempore præterito, inquiring: Ex inordinata iactatione redegit in ordinem: quòd si denotare voluisset continenter fieri, solùm dixisset gigni, in ordinem redigi; non absolute redactum esse, & genitum. Præterea dum dicimus aliquid continenter fieri, ea generatio iungitur cum interitu: ideò si Plato de ea loqueretur, vt tribuit Mundo ortum, ita ei tribueret interitum, quod nõ fecit: nam ait mundum genitum, & seruandum fore æternum.

Neque

Neque etiam valemus dicere, quòd Plato solam dependentiam, siue emanationem à primo principio denotauerit; vel solam voluerit manifestare compositionem. primò, quia inquit mundum esse genitum, quoniam cernitur, tangitur, & corpus habet; at si dependentiam respicimus, etiam ea, quæ nec tanguntur, nec corpus habent, pendere à Deo dicuntur. præterea Plato ex eo, quòd Mundus est genitus, infert, quòd sit mortalis: at quòd aliquid sit solubile, & mortale, non colligitur ex eo, quòd continenter fiat, neque ex eo, quòd pendeat; quoniam etiam anima dicitur à Platone pendere, ex suisque initiis constare: cum tamè æterna, & immortalis ab eodem frequenter demonstretur. Cõfirmatur, quia dum dicitur aliquid genitum, & solubile; profectò ita accipitur genitum, vt opponitur solubili: at mundus ex se dicitur solubilis à Platone solutione, & interitu, qui fieret in tempore, nisi seruaretur: quare genitum ei oppositum, debet intelligi in tẽpore, & verè genitum. Præterea quòd Plato sit loquutus de generatione in tempore, nõ autem de æterna emanatione, ex eo patet; quia dum mouet difficultatem, genitum videtur opponere ei, quòd semper fuerit, nam inquit; Vtrũne semper fuerit sine vllò generationis principio, an genitum sit ab aliquo principio sumens exordium. Insuper, inquit, an genitum sit; non autè quærit, an continenter fiat. Insuper in Euthydemo, referès sophis-

ma ad ostendendum, nos & semper, & omnia scire, colligit; Constat itaque, quod puer sciebas, & quando genitus es, & quando natus; immò, & antequam nascereris, & antè Cœli, terræque ortum scisti omnia, si modò semper scis. Præterea inquit Plato in Timæo; Dies porrò, & noctes, & menses, & annos, qui ante Cœlum non erant, tunc nascente Mundo nasci iussit, &c. Demum in libro de regno ait, Priscos homines ex terra fuisse ortos. Hæc potiora sunt ex illis, quæ afferri possunt ad ostendendum, quod Plato verè asseruerit Mundum, & tempus habuisse principium, non autem fuisse semper.

Sententia propria, & dissolutio difficultatis.

CAP. XII.

Multa, & ea quidem magni ponderis sunt, quæ pro omni parte afferri possunt; adeò ut iure viri sapiètes de sententiâ Platonis summo opere fuerint ancipites, & varij varia senserint, & lis adhuc sub iudice pendeat. Verùm, ut de re tam dubia dicam, quod sentio, ita decernendum censeo. Si accuratè perpendimus modum philosophâdi Platonis, inueniemus primò, quod de his, quæ pertinent ad Dei gloriam, ad hominis erga Deum pietatem, semper se certissimum manifestavit; semper attentissimè ad Dei eminentiam, sæcunda oratione, plenisque (ut aiunt) faucibus extulit; ut de Providentiâ Dei, de

de Religione, de rerum omnium à Deo depē-
dentia, & aliis huius generis se habet. perci-
piemus secūdo, quòd de indifferentibus, siue
sint eterna, siue mortalia, semper se ancipitem
manifestavit: dixit se nihil scire; affirmavit in
Phædone in persona Socratis, se ob naturaliū
rerum considerationem vsque adeò fuisse ob-
cæcatum; vt ea etiam, quæ prius manifestè scie-
bat, vt ei, aliisque videbatur, in ignorationem
fuerint conuersa. His animaduersis, dico, in
Mundo nos duo posse considerare: primū est,
quòd pendeat à Deo; alterum est, quando à
Deo manuerit, num ab æterno, vel in certo,
& determinato principio. primum verè ma-
nifestat conditionem, & gloriam Dei, ac in no-
bis pietatem parit erga illum: alterum est in-
differentens: quouis enim modo sese habeat, sem-
per indicatur Gloria opificis, semper manife-
statur nos omnia iudicare debere munera
Dei. Propterea de primo se certum vbiq; ma-
nifestavit, de altero se vbiq; indicauit dubiū.
Insuper consuevit Plato de attinentibus ad
gloriam Dei multa ex antiquis depromere, &
præsertim ex Aegyptiis: ideo in Timæo Aegy-
ptiis, vt antiquissimis, sine ratione credendum
esse ait: præsertim, cūm de Diis est sermo. hanc
difficultatis resolutionem colligo ex Platone
in 6. de legibus asserente: Scire omnes oportet
hominum generationem, vel nullum vn-
quam prorsus initium habuisse, neque termi-
num habituram: sed fuisse omnino semper, &

fore: aut si cepit, inextimabili ante nos tempō-
 ris magnitudine incepisse. Sic de initio se du-
 bium affirmat. Insuper, in 10. de Legibus in-
 quit: Si quouis modo vniuersa simul stete-
 rint, vt plurimi talium audent dicere; quem
 motum potissimum primum in ipsis fieri asse-
 remus: his quoque verbis Plato asserit, se nil
 audere de principio mundi decernere. Ad
 hæc fortè respiciens Arist. in lib. 1. Topicorum
 dixit, Problema de mundi æternitate esse Dia-
 lecticum: nam dialecticum est non ex opinio-
 ne Arist. qui putat se æternitatem exactè de-
 monstrasse, sed ex opinione Platonis. Cùm
 itaque Plato de hac re nil absolutè decreuerit,
 præsertim tamen ex fundamentis eius sequi-
 tur, vt sit omni ex parte æternus, cùm æterna
 sit materia Mundi, pariter & Anima. ideo po-
 tiores Platonici, huic parti potiùs, quàm alte-
 ri adhærent. Nec difficile est rationes soluere,
 quæ huic parti aduersantur. Ex his colligo re-
 vera Aristotelem dissentire à Platone: primò,
 quia Arist. se de æternitate certum manifestat,
 Plato dubium: secundò, quia Aristot. cœli, &
 mortalium diuersam censet esse materiam,
 Plato eandem: tertio, quia Plato, si etiam con-
 cederet mundi æternitatem, attamen ei con-
 uenire assereret causam efficientē, & poneret
 emanationem illam æternam, quam æternam
 creationem appellant; quàm minimè censeo
 cum Arist. concedendam fore: quartò, quia
 cùm Plato cœli, & mortalium eandem statuat
 mate-

materiam, magis ponit mundum solubilem,
& magis indicat egere conseruante, quàm fa-
ciat Arist. Ad quæ fundamenta si respicimus,
optimè cognoscemus, quàm leuiter Sim-
plicius Arist. hac de re cum Platone
conciliet, & quàm manifestè
sententias verè distinctas
confundat.

FINIS PRIMI LIBRI.

D 4

